

**ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN” BUCUREȘTI**

**PLASTICA EPOCII BRONZULUI
DIN ROMÂNIA
rezumatul tezei de doctorat**

**Conducător de doctorat
prof. dr. SCHUSTER Cristian c.ș.I**

**Doctorand
Andrei-Cosmin MOCANU-IRIMIȚĂ**

**BUCUREȘTI
2017**

CUPRINS

INTRODUCERE / 8

- I. TEORII ȘI IPOTEZE VECHI ȘI NOI CU PRIVIRE LA ROSTUL ȘI ROLUL PLASTICII ANTROPOMORFE ȘI ZOOMORFE ÎN PERIOADELE PREISTORICE PREMERGĂTOARE EPOCII BRONZULUI / 12
  - I.1. PLASTICA ANTROPOMORFĂ / 12
  - I.2. PLASTICA ZOOMORFĂ / 39
- II. PREMISELE UNEI POSIBILE ÎNȚELEGERI MAI BUNE A PLASTICII EPOCII BRONZULUI: ASPECTE GEOGRAFICE, HABITAT ȘI VIAȚĂ ECONOMICĂ, REPERE CRONOLOGICE ȘI MANIFESTĂRI CULTURALE / 48
  - II.1. ASPECTE GEOGRAFICE / 48
  - II.2. HABITAT ȘI VIAȚĂ ECONOMICĂ / 49
  - II.3. REPERE CRONOLOGICE ȘI CULTURALE / 54
- III. PLASTICA EPOCII BRONZULUI DIN ROMÂNIA / 72
  - III.1. PLASTICA ANTROPOMORFĂ / 72
    - III.1.1. Perioada Timpurie a Epocii Bronzului / 73
      - III.1.1.1. Cultura Nir / 73
      - III.1.1.2. Grupul cultural Târpești / 74
      - III.1.1.3. Cultura Glina / 76
    - III.1.2. Elemente de plastică antropomorfă din Bronzul Mijlociu și Târziu din România / 77
      - III.1.2.1. Cultura Gârla Mare / 78
      - III.1.2.2. Cultura Tei / 87
      - III.1.2.3. Cultura Wietenberg / 89
      - III.1.2.4. Cultura Monteoru / 91
      - III.1.2.5. Cultura Otomani / 93
      - III.1.2.6. Cultura Suci de Sus / 94
      - III.1.2.7. Cultura Noua / 95
      - III.1.2.7. Cultura Costișa / 96
      - III.1.2.8. Cultura Verbicioara / 97
  - III.2. PLASTICA ZOOMORFĂ / 98
    - III.2.1. Cultura Glina / 98
    - III.2.2. Cultura Zăbala / 100
    - III.2.3. Grupul cultural Livezile / 100
    - III.2.3. Cultura Schneckenberg / 101
    - III.2.4. Cultura Monteoru / 102
    - III.2.5. Cultura Wietenberg / 103
    - III.2.6. Cultura Otomani / 101
    - III.2.7. Cultura Costișa / 104

	III.2.8. Cultura Noua / 104
	III.2.9. Cultura Gârla Mare / 104
	III.3. ALTE TIPURI DE REPREZENTĂRI PLASTICE ATRIBUITE EPOCII BRONZULUI / 107
	III.3.1. Cărucioarele miniaturale din lut și roțițele de cărucioare / 107
	III.3.1.1. Cultura Nir / 107
	III.3.1.2. Cultura Glina / 107
	III.3.1.3. Cultura Monteoru / 109
	III.3.1.4. Cultura Gârla Mare / 109
	III.3.1.5. Cultura Wietenberg / 111
	III.3.1.6. Cultura Otomani / 113
	III.3.1.7. Cultura Noua / 114
	III.3.1.8. Cultura Tei / 114
	III.3.1.9. Cultura Costișa / 115
	III.3.2. Topoare miniaturale de lut / 116
	III.3.3. Brotlaibidole / 120
IV.	ROSTUL ȘI ROLUL PLASTICII EPOCII BRONZULUI COMPARATIV CU CELE DIN PERIOADELE ANTERIOARE / 122
	IV.1. DESPRE ROSTUL ȘI ROLUL FIGURINELOR ANTROPOMORFE / 122
	IV.1.1. Sunt figurinele reprezentări ale realității Epocii Bronzului? / 122
	IV.1.2. Religia Marii Zeițe supraviețuiește și în Epoca Bronzului? / 129
	IV.1.3. Interpretarea rostului și rolului figurinelor antropomorfe prin prisma simbolisticii decorului / 134
	IV.2. DESPRE ROSTUL ȘI ROLUL FIGURINELOR ZOOMORFE DIN EPOCA BRONZULUI / 149
	IV.2.1. Sunt reprezentările zoomorfe ilustrări ale realităților Epocii Bronzului? / 149
	IV.2.2. Interpretarea rolului și rostului reprezentărilor zoomorfe din Epoca Bronzului prin prisma motivelor ornamentale / 152
	IV.3. DESPRE ROLUL ȘI ROSTUL ALTOR TIPURI DE REPREZENTĂRI PLASTICE DIN EPOCA BRONZULUI / 156
	IV.3.1. Cărucioarele și roțițele miniaturale de lut / 156
	IV.3.2. Topoare miniaturale de lut / 159
	IV.3.4. Idoli în formă de pâine (<i>Brotlaibidole</i>) / 161
V.	CONCLUZII / 164
	V.1. PLASTICA ANTROPOMORFĂ / 164
	V.2. PLASTICA ZOOMORFĂ / 171
	V.3. ALTE TIPURI DE REPREZENTĂRI PLASTICE DIN EPOCA BRONZULUI / 174
	BIBLIOGRAFIE / 176
	LISTA ILUSTRAȚIILOR / 196
	ILUSTRAȚII / 198

Cuvinte cheie: artă, simbolism, antropomorf, zoomorf, Epoca Bronzului, România, Gârla Mare, Nir, Otomani, Wietenberg, Monteoru, Tei, Glina, miniaturi din lut, religie, rit, ritual, roțițe, cărucioare, brotlaibidole.

Unele dintre cele mai impresionante descoperiri arheologice fac parte din categoria plasticii miniaturale de lut. Acest tip de descoperiri te forțează, pe tine ca arheolog să îți pui o serie de întrebări cu privire la simbolistica unor astfel de artefacte, la rolul pe care îl jucau în viața comunității și la rostul pentru care au fost modelate.

Studiul plasticii și a simbolisticii asociate acesteia este unul dintre mijloacele de reconstituire a religiei și a vieții sociale din Preistorie. Complexitatea acestor simboluri, create încă din Paleoliticul Superior, ridică multe semne de întrebare la care au încercat să răspundă numeroși autori. Elementele semiotice ar putea reda aspecte comune, precum piese de vestimentație sau tatuaje, dar ar putea avea și conotații mult mai profunde, legate de concepții cu privire la cosmos, începuturile lumii, de strategii de supraviețuire și perpetuare a comunităților umane care au elaborat acele elemente.

Pentru mine realizarea acestei lucrări a însemnat concretizarea unui interes mai vechi pe care îl aveam legat de această categorie de descoperiri arheologice. Interesul pentru simbolistica acestor categorii de piese mi-a fost stârnit încă din primii ani ai studenției, atunci când am ajuns pentru prima dată pe un șantier arheologic și am avut primele contacte directe cu figurinele antropomorfe.

Cât de importante erau aceste miniaturi pentru comunitățile Epocii Bronzului? sau Ce motive i-au făcut pe meșterii olari ai acelor vremuri să le modeleze și să le decoreze cu atâta minuțiozitate?

În opinia mea, plastica Epocii Bronzului din România nu include doar figurinele antropomorfe și zoomorfe. În această categorie trebuie incluse și toporașele miniaturale, roțițele și cărucioarele, dar și acea categorie de „obiecte enigmatice”, idolii în formă de pâine. Toate aceste obiecte de artă miniaturală, unele modelate mai migălos, altele mai la repezeală, unele bogat ornamentate, altele fără orice urmă de decor, trebuie analizate laolaltă, fără a fi scoase din mediul lor.

În această teză nu mi-am propus să realizez un corpus al descoperirilor de plastică miniaturală care datează din Epoca Bronzului, având în vedere că un astfel de demers ar necesita mult mai mult timp pentru identificarea și colectarea posibilelor părți ale unor piese (starea fragmentară a acestora este în epoca bronzului deosebit de accentuată), analiză și studiu.

Pentru o mai bună înțelegere a rostului și rolului pe care aceste piese le jucau în comunitățile care le-au creat, am încercat să le privesc și din punct de vedere etnografic, nu doar din cel arheologic.

În mentalul colectiv reprezentările plastice din lut sunt asociate în general cu Neoliticul, pentru că, deși asemenea piese sunt prezente și între descoperirile Epocii Bronzului, dar și ale altor perioade preistorice, miniaturile de lut sunt mult mai puține ca număr și mult mai răspândite ca și loc al descoperirii.

De referință pentru plastica miniaturală din Epoca Bronzului din România, rămân descoperirile din Perioada Târzie a acestei perioade, cu precădere cele din cultura Gârla Mare.

O imagine de ansamblu a creațiilor artistice ale Epocii Bronzului este necesară pentru o mai bună înțelegere a mentalității acelor oameni, care deși au trăit cu mai mult de 5000 de ani înainte de noi, nu sunt foarte diferiți de omul modern. Evoluția acestor piese, care se întinde pe mai mult de două milenii și jumătate, poate ajuta la o cunoaștere mai bună a modului în care oamenii și credințele lor au evoluat sau involuat, poate duce la înțelegerea mai bună a lucrurilor sau evenimentelor care marcau viața acestor oameni preistorici și care îi făceau să creeze aceste opere de artă miniaturală.

Metodologie de lucru

Studierea unui subiect atât de sensibil cum este viața spirituală și religioasă a unei întregi perioade istorice, nu putea fi abordată fără o aprofundare prealabilă a teoriilor și interpretărilor referitoare la perioadele preistorice premergătoare Epocii Bronzului.

Analiza contextului descoperirii poate aduce la rândul ei unele indicii cu privire la rolul acestor piese, dar din păcate, de multe ori contextul nu este foarte clar precizat sau chiar lipsește de tot.

Pentru o mai bună înțelegere a acestor piese am realizat o distribuție a descoperirilor respectând manifestările culturale și ariile lor de răspândire, dar în același timp am ținut cont și de formele de habitat și de contextul geografic pe care le cunoaștem pentru fiecare cultură a Epocii Bronzului.

Provocarea cea mai mare a fost aceea de a reuși o interpretare obiectivă a simbolurilor pe care le reprezintă ornamentația, ținând totodată cont și de teoriile și interpretările formulate anterior acestei teze.

Pentru redactarea acestei lucrări am studiat o bibliografie destul de vastă care

cuprinde atât titluri ale bibliografiei preistorice românești, dar și titluri ale bibliografiei străine, în special în limbile engleză, germană, franceză. Pe lângă bibliografia preistorică am studiat și o serie de lucrări cu privire la istoria și simbolistica artei, dar și lucrări etnografice care tratează spațiul românesc și nu numai.

De mare ajutor pentru demersul acestei teze au fost și participările mele pe unele șantiere arheologice de Neolitic și Epoca Bronzului care mi-au oferit șansa să analizez pe viu câteva piese din această categorie a miniaturilor din lut, dar și perioada în care am lucrat ca muzeograf-arheolog la Muzeul Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu.

Pentru o mai ușoară consultare, am ales să introduc figurile în text și nu la sfârșitul lucrării, într-o secțiune separată. Aparatul critic a fost prezentat la subsolul paginii împreună cu unele informații și explicații suplimentare.

Teza este structurată în patru capitole principale, fiecare împărțit la rândul său în subcapitole și un capitol de concluzii.

În primul capitol, **Teorii și ipoteze vechi și noi cu privire la rostul și rolul plasticii antropomorfe și zoomorfe în perioadele preistorice anterioare epocii bronzului**, am prezentat în mod succint principalele teorii și ipoteze privind interpretarea figurinelor antropomorfe și zoomorfe care datează din Paleoliticul Superior și din Neolitic. Am ales să prezint astfel aceste interpretări pentru a ilustra cât mai clar direcțiile pe care le-au urmat cercetătorii, de-a lungul timpului, în încercarea de a desluși tâlcul acestor artefacte impresionante.

Capitolul este împărțit în două subcapitole, care tratează, pe rând, teoriile și interpretările menite să deslușească rostul și rolul reprezentărilor antropomorfe și pe al celor zoomorfe din perioadele preistorice anterioare Epocii Bronzului.

Următorul capitol, **Premisele unei posibile înțelegeri mai bune a plasticii Epocii Bronzului: aspecte geografice, habitat și viață economică, repere cronologice și manifestări culturale**, studiază posibilitatea unei mai bune înțelegeri a plasticii Epocii Bronzului din România, ținând cont de aspectele geografice, habitatul și viața economică, dar și de diferitele manifestări culturale ale acestei perioade, încercând totodată crearea unei imagini unitare și de ansamblu asupra mozaicului de culturi din această perioadă a Preistoriei, dar și a unei cronologizări a descoperirilor de plastică miniaturală de lut ce aparțin Epocii Bronzului.

Al treilea capitol al tezei, **Plastica Epocii Bronzului din România**, a fost gândit ca un catalog al principalelor forme și categorii de plastică miniaturală de lut atribuite Epocii Bronzului de pe teritoriul țării noastre. Și acest capitol a fost împărțit la rândul său în trei

subcapitole, ținând cont în principal de forma acestor manifestări: antropomorfă, zoomorfă și alte forme (cărucioare și roțițe, toporașe, *brotlaidole*). Prezentarea acestor piese a fost structurată ținând cont de cronologia Epocii Bronzului și de arealul cultural în care au fost descoperite aceste artefacte.

În cel de-al patrulea capitol, **Rostul și rolul plasticii Epocii Bronzului comparativ cu cele din perioadele anterioare**, am realizat o interpretare proprie a simbolurilor ascunse în forma și ornamentele manifestărilor plastice din Epoca Bronzului, ținând însă seama și de teoriile și interpretările mai vechi. Și acest capitol este împărțit în mai multe subcapitole delimitate în funcție de forma pieselor.

Capitolul de **Concluzii** reprezintă corelarea teoriilor proprii din capitolul patru și a interpretărilor anterioare, pentru a ajunge la o mai bună înțelegere a semnificației manifestărilor plastice din Epoca Bronzului din România și totodată, poate, pentru o mai bună înțelegere a vieții spirituale caracteristică acestei perioade a Preistoriei.

Figurinele antropomorfe au fost studiate și interpretate fie pe baza formei, mai mult sau mai puțin anatomice, pe care o au, fie pe baza decorului, adeseori de-a dreptul impresionant, care le acoperă corpul și hainele.

Una dintre cele mai importante dintre aceste teorii, care se aplică la majoritatea reprezentărilor antropomorfe încă din Paloliticul Superior, este teoria interpretării realiste. Cercetătorii care au îmbrățișat această direcție de studiu considerau că miniaturile antropomorfe reflectă cu exactitate realitățile vieții preistorice.

O altă direcție tradițională a cercetării statuetele antropomorfe din Epoca Bronzului este aceea potrivit căreia, figurinele reprezintă diferitele ipostaze ale zeității supreme, ale *Marii Mame*, atât de des menționată în scrierile Marijei Gimbutas și nu numai.

Cea de-a treia direcție de studiu pe care am abordat-o pentru a înțelege rostul și rolul plasticii antropomorfe în societatea preistorică a Epocii Bronzului este dedicată descoperirii și interpretării simbolurilor care se regăsesc în ornamentația acestor statuete. Această analiză pornește de la ideea că oamenii Epocii Bronzului fac parte din aceeași specie ca și oamenii moderni, anume *Homo Sapiens Sapiens*, ceea ce înseamnă că din punct de vedere mental, psihic și al intelectului nu diferă de omul de astăzi. Singurele diferențe de gândire ar putea veni din multitudinea de informații și din nivelul crescut al educației, răspândite azi pe scară largă.

În ceea ce privește rolul sau rolurile pe care le aveau de jucat aceste statuete în viața comunităților umane din Epoca Bronzului, pot afirma cu un grad destul de mare de certitudine că aceste piese nu erau destinate doar unui singur rol.

În funcție de necesitățile vieții spirituale fiecare statueta putea interpreta rolul oricărei zeiță, fie ea masculină sau feminină, fapt ilustrat destul de clar, în opinia mea, de abundența de simboluri deopotrivă masculine și feminine ce constituie decorul acestor piese.

Ca o concluzie pot spune că figurinele Epocii Bronzului, privite din prisma simbolisticii decorului, joacă mai multe roluri, au mai multe atribute în Panteonul acestei perioade. Rolurile principale identificate de mine în teză sunt cel al reînnoirii, al protejării vieții, dar și acela de protector împotriva stihilor naturii, sau al divinității călăuzitoare în lumea morților.

Nici rolul de jucării sau de obiecte destinate educației copiilor nu poate fi exclus în totalitate, pentru că, din observarea societății contemporane și a comportamentului copiilor noștri, putem observa că aceștia din urmă au capacitatea de a-și face jucării din orice fel de obiecte, cu atât mai mult cu cât acestea seamănă cu niște omuleți în miniatură.

Din acest punct de vedere, este posibil ca unele dintre aceste piese să fi fost modelate chiar de către copii, în acest fel urmărindu-se o însușire mai bună a tehnicilor de modelaj și, de ce nu, chiar a simbolurilor și a înțelesurilor acestora.

În ceea ce privește plastica zoomorfă a Epocii Bronzului din România, pot spune că majoritatea figurinelor din această categorie sunt modelate într-un mod realist, forma și ornamentația acestor mici animale de lut respectând forma și caracteristicile fizice ale animalelor reale cu care creatorii acestor obiecte interacționau destul de frecvent.

Există însă și figurine zoomorfe modelate într-un mod suprarealist, la care accentuarea unor anumite trăsături este făcută cu scopul de a sublinia cele mai importante atribute ale acestor ființe, sau de ce nu, chiar a zeițărilor pe care le întrupau.

Toate atributele animalelor care se regăsesc între reprezentările zoomorfe ale Epocii Bronzului erau cu certitudine impresionante pentru omul preistoric, ceea ce justifică alegerea lor pentru a face parte din Panteonul acestei perioade.

Cărucioarele miniaturale, roțițele de cărucioare, toporașele miniaturale de lut și idolii în formă de pâine reprezintă ultimele tipuri de reprezentări plastice studiate în teză.

La fel ca și celelalte categorii de piese de plastică miniaturală analizate aici, și această ultimă categorie de artefacte poate avea mai multe roluri, de la acela de jucării sau obiecte destinate educației, la acela de surogate sau accesorii ale divinității, așa cum se întâmplă cu acele cărucioare miniaturale din arealul culturii Gârla Mare.

Din punctul de vedere al manifestărilor artistice de tipul plasticii miniaturale de lut, Epoca Bronzului poate fi împărțită în două etape: o etapă de cristalizare a formelor și una

de maturitate a manifestărilor.

În Epoca Bronzului, rostul și rolul plasticii de lut era unul complex, piesele având de interpretat, în funcție de situație, roluri diferite pentru a servi unor rosturi diferite.

Fie că erau jucării, obiecte destinate învățării sau obiecte de cult, toate aceste miniaturi demonstrează existența unei vieți spirituale și cotidiene deosebit de complexe în Epoca Bronzului.

Bibliografie selectivă:

ANDREESCU 2002

Andreescu, Radian-Romus – **Plastica antropomorfă gumelnițeană. Analiză primară**, București, 2002.

ANDRIȚOIU 1992

Andrițoiu, Ioan – **Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului**, București, 1992.

BADER 1978

Bader, Tiberiu - **Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică**, București, 1978.

BAILEY 2002

Bailey, Douglass – *A new perspective on Neolithic figurines*, în **Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos**, XIX, Călărași, 2002, p. 87-95.

BAILEY 2005

Bailey, Douglass – **Prehistoric figurines. Representation and Corporeality in Neolithic**, New York, 2005.

BÁNFFY 2001

Bánffy, Eszter - *Notes on the Connection between Human and Zoomorphic Representations in the Neolithic* în **The Archaeology of Cult and Religion**, Budapesta, 2001, p. 53-72.

BERCIU 1939

Berciu, Dumitru - **Arheologia preistorică a Olteniei**, 1939.

BOROFFKA 1994

Boroffka, Nikolaus G. - **Die Wietenberg-Kultur: Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa. Teil 1-2**, Bonn, 1994.

CARAFĂ 2014

Carafa, Stefania - *Le tavolette enigmatiche: un mistero ancora irrisolto* în **Bollettino del Centro Camuno di Studi Preistorici**, 37/38, 2014, p. 179-192.

CAVRUC 1998

Cavruc, Valeriu - *Once more about the Ponto-Caspic factor in the formation of the Noua culture* în **THRACO-DACICA**, 19, 1998, p. 93 -111.

CRĂCIUNESCU 2008

Crăciunescu, Gabriel - *Die Verbicioara-Kultur. Zur Wirtschaft*, în C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneau, **Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara**, Bd. II, Târgoviște, 2008, p. 75-110.

CRĂCIUNESCU 2014

Crăciunescu, Gabriel - *Cultura Žuto Brdo - Gârla Mare în sud-vestul Olteniei. Stadiul actual al cercetării* în: **ArheoVest**, Nr. II: [Simpozion ArheoVest, Ediția a II-a:] In Honorem Gheorghe Lazarovici, Interdisciplinaritate în Arheologie, Timișoara, 2014, p. 251–271.

DIACONU 2008

Diaconu, Vasile - *Despre plastica antropomorfă a culturii Noua* în **Acta Musei Tutovens**, III, 2008, p. 112-119.

DUMITRESCU 1961

Dumitrescu, Vladimir - **Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Cârna**, București, 1961

DUMITRESCU 1974a

Dumitrescu, Vladimir – **Arta preistorică în România**, București, 1974.

ELIADE 2013

Eliade, Mircea – **Tratat de istoria religiilor**, București 2013.

GIMBUTAS 2001

Gimbutas, Marija - **The living Goddesses**, Londra, 2001.

GOGÂLTAN 2003

Gogâltan, Florin - *Apariția tell-urilor Epocii Bronzului în Bazinul Carpatic. Probleme de cronologie*, în **Ephemeris Napocensis**, XIII, 2003, p. 5-40.

GOGÂLTAN 2011

Gogâltan, Florin - *Funcția economică și socială a tell-urilor epocii bronzului din Bazinul Carpatic. II. Tell-urile și procesul de urbanizare* în **Crisia**, XLI, 2011, p. 9-34.

GOGÂLTAN, SAVU 2014

- Gogâltan, Florin, Savu, Mihaela – *Exploring the fields of Ritual and Symbolism. A late Bronze Age discovery from Vlaha, Cluj County*, în N. C. Rișcuța, I. V. Ferencz, O. Tutilă-Bărbat (ed.), **Representations, Signs and Symbols**, Deva, 2014.
- GOLAN 2003
Golan, Ariel – **Prehistoric Religion. Mythology, Symbolism**, Jerusalem 2003.
- KACSÓ 2004
Kacsó, Carol – **Mărturii arheologice**, Baia Mare, 2004.
- LEAHU 2003
Leahu, Valeriu - **Cultura Tei: Grupul Cultural Fundenii Doamnei; probleme ale epocii bronzului în Muntenia**, București, 2003.
- MARINESCU-BÎLCU 1974
Marinescu-Bîlcu, Silvia – **Cultura Precucuteni pe teritoriul României**, București, 1974.
- MARTIN, MESKELL 2012
Martin, Louise, Meskell, Lynn - *Animal Figurines from Neolithic Çatalhöyük: Figural and Faunal Perspectives*, în **Cambridge Archaeological Journal**, vol. 22, nr. 03, octombrie 2012, p. 401-419.
- MOCANU-IRIMIȚĂ 2014
Mocanu-Irimiță, Andrei-Cosmin – *Cu privire la unele aspecte ale plasticii Paleoliticului și Neoliticului*, în **DROBETA, Arheologie–Istorie**, XXIV/2014, p. 9–42.
- MOCANU-IRIMIȚĂ 2016
Mocanu-Irimiță, Andrei-Cosmin - *Notă cu privire la plastica zoomorfă a culturii Glina*, în **Litua XVIII**, 2016, p. 104-109.
- MOCANU-IRIMIȚĂ, SCHUSTER 2015
Mocanu-Irimiță, A.-C., Schuster, C. - *Zu den anthropomorphen Darstellungen der Glina-Kultur*, în **Litua XVII**, 2015, p. 57-65.
- MONAH 1997
Monah, Dan – **Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie**, Piatra Neamț, 1997.
- ORDENTLICH 1967
Ordentlich, Ivan - *Două statuete cu “cap mobil” descoperite la Sălacea* în **STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHE**, 18/1, 1967, p. 147-154
- PALINCAȘ 2010a

Palincaș, Nona - *Reconfiguring anatomy: ceramics, cremation and cosmology in the Late Bronze Age in the Lower Danube*, în Katharina Rebay-Salisbury, Marie Louise Stig Sørensen and Jessica Hughes (eds.), **Body Parts and Bodies Whole changing relations and meanings**, Oxford, 2010, p. 72-89.

PALINCAȘ 2010b

Palincaș, Nona - *Power and Women in the Later Period of the Monteoru Culture*, în **Transylvanian Review**, XIX, 2010, p. 295-318.

PARE 1989

Pare, Christopher - *From Dupljaja to Delphi: the ceremonial use of the wagon in later prehistory*, în **Antiquity**, 63 (1989), p. 80-100.

SCHUSTER 1996

Schuster, Cristian F. - *Despre cărucioarele din lut ars din Epoca bronzului de pe teritoriul României* în **THRACO-DACICA**, XVII, , 1996, 1-2, p. 117-137.

SCHUSTER 1997

Schuster, Cristian - **Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței superioare**, București, 1997.

SCHUSTER 1998

Schuster, Cristian – *Despre obiectele din luta ars din aria culturii Glina*, în **ANGUSTIA**, 3, 1998, p. 19-39.

SCHUSTER 1999-2000

Schuster, Cristian - *Despre reprezentări în lut ars ale piciorului uman din Bronzul românesc*, în **Analele Banatului**, VII-VIII, 1999-2000, p. 261-278.

SCHUSTER, MORINTZ 2006

Schuster, Cristian, Morintz, Alexandru - **Ambarcațiuni și navigație în preistorie**, Târgoviște, 2006.

SCHUSTER 2008a

Schuster, Cristian - **Transportul terestru în Preistorie, cu privire specială la ținutul Dunării de Jos**, Târgoviște, 2008.

SCHUSTER 2008b

Schuster, Cristian - *Die Tei-Kultur. Zur Wirtschaft*, în C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneau, **Zur Bronzezeit in Südromänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara**, Bd. II, Târgoviște, 2008p. 68-70;

SCHUSTER, FÂNTÂNEANU 2005

Schuster, Cristian F., Fântâneau, Cristinel - *Die Glina-Kultur* în C. Schuster, G.

- Crăciunescu, C. Fântâneau, **Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara**, Bd. I, Târgoviște, 2005, p. 21-83.
- SCHUSTER, FÂNTÂNEANU 2008
- Schuster, Cristian F., Fântâneau, Cristinel - *Die Glina-Kultur. Zur Wirtschaft*, în C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneau, **Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara**, Bd. II, Târgoviște, 2008, p. 33-35.
- SCHUSTER, POPA 2009
- Schuster, Cristian, Popa, Traian - **Cercetări arheologice pe Câlniștea. Schitu-Bila-Cămineasca**, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis IV, Giurgiu, 2009.
- SCHUSTER, POPA 2010
- Schuster, Cristian, Popa, Traian - **Fingerprints of the Past in the Giurgiu County. The Bronze Age**, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis V, Giurgiu, 2010.
- SCHUSTER, POPA, BARBU 2012
- Schuster, Cristian, Popa, Traian, Barbu, Vasile - **Cercetări arheologice în bazinul Argeșului (județul Giurgiu)**, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis VI, Giurgiu, 2012.
- STREIT, GARFINKEL 2015
- Streit, Katharina, Garfinkel, Yosef - *Horned figurines made of stone from the Neolithic and chalcolithic periods and the domestication of sheep and goat*, în **Palestine Exploration Quarterly**, 147, I, 2015, p. 39-48
- ȘANDOR-CHICIDEANU 2003
- Șandor-Chicideanu, Monica - **Cultura Zuto Brdo-Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară**, vol. 1-2, Cluj-Napoca, 2003.
- VOINEA 2005b
- Voinea, Valentina - *Gesturi și semnificații în arta gumelnițeană*, în **Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos**, XXII, 2005, p. 383-398.
- VULPE 1957
- Vulpe, Radu – **Izvoare: săpăturile din 1936 - 1948**, București, 1957.
- VULPE, POPESCU, BĂJENARU 2008
- Vulpe, Alexandru, Popescu, Anca-Diana, Băjenaru, Radu - *Costișa, com. Costișa, jud. Neamț*, în **Cronica Cercetărilor Arheologice campania 2007**, 2008, p. 115-116.
- WHITE 2006
- White, Randall – *The Women of Brasempouy: A Century of Research and*

Interpretation, în **Journal of Archaeological Method and Theory**, vol. 13, nr. 4,
New York, 2006, p. 251-304.